

## **Depremzedelerin ve Arama-Kurtarma Ekiplerinin Afet Önleme ve Müdahalesine Yönelik Deneyimleri: Ulusal Afet Önleme ve Müdahale Eylem Planına Hazırlık**

**Doç. Dr. Havva Sert**

**Sakarya Üniversitesi**

Beklenmedik zamanlarda gerçekleşen ve sağlık hizmeti sunumu da dahil olmak üzere hayatın işleyişinde ciddi aksaklıklara neden olan olağan dışı durumlar afet olarak tanımlanmaktadır. Bu durumlara zamanında ve etkili cevap verebilmek için hem sağlık hizmeti sunucularının hem de afetten etkilenen bölgedeki bireylerin hazırlıklı olması oldukça önemlidir. Afet durumlarında sağlık hizmetinde öncelikler değişmekte ve sağlık hizmetine ihtiyaç duyan kişi sayısında hızla artış olmaktadır. Öte yandan da sağlık hizmeti sunmada gerekli kaynakların etkili kullanılmaması ya da yok olması da söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle de kriz anlarında oluşacak olan kaostan önlenmesi afetin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, hizmetin etkin sunumunun sağlanabilmesi ve panik ortamının oluşmaması için afetlerin yönetilmesi gerekmektedir.

Afetlerin yönetilmesinde olumsuz etkinin azaltılması, insani ihtiyaçların karşılanması amacıyla afetten önce hazırlık, afet sırasında müdahale ve sonrasındaki iyileşme süreçlerinde kaynakların, kişilere verilecek olan sorumlulukların, görevlerin organizasyonu dört bileşenden oluşmaktadır. Bunlar;

1. Zararları Azaltma: Bu bileşen bir afet olasılığını ve sonuçlarını azaltmayı ya da söz konusu olasılığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Zararları azaltma, toplumu etkileyen tehlike olasılığını ve bu tehlikenin etkilerini daha aza indirmek için uygulanabilecek müdahaleler aramaktadır.

2. Hazırlık: Bir afetten etkilenebilecek veya bu afetten etkileneceklerle yardım edebilecek insanların hayatta kalma şanslarını artırmak ve maddi ya da diğer kayıplarını azaltmak için gerekli olan araç gereç donanımının sağlanmasını içermektedir. Hazırlık aşaması; uyarı sistemlerinin gelişimi ve düzenli test edilmesini, potansiyel can kaybı ve fiziksel zararı minimize etmek için afet alarmı süresince alınacak önlemleri ve tahliye planlarını içermektedir. Aynı zamanda bir sonraki felaketi tatbik edebilmek için; yetkililerin, risk altındaki nüfusun ve müdahale takımlarının eğitim ve öğretimini; politikaların, standartların, örgütsel düzenlemelerin ve operasyonel planların oluşturulmasını da kapsamaktadır.

3. Müdahale: Ortaya çıkan ya da çıkmakta olan felaketlerin etkilerini azaltmak ve mali kayıpları önlemek amacıyla harekete geçmeyi içermektedir. Uluslararası afet yönetiminde yaygın olarak kullanılan bir terim olan kurtarma, müdahalenin önemli bir tamamlayıcısıdır.

4. İyileştirme: Afet sonucunda ortaya çıkan etkilere maruz kalan kişilerin hayatlarını normale döndürme çabalarını içermektedir. İyileştirme aşaması genellikle ilk müdahalenin sonlanmasından sonra başlamakta ve ondan sonra aylarca hatta yıllarca devam edebilmektedir.

Dolayısıyla afet yönetimi sona ermeyen, devam eden ve yaşamın içindeki değişikliklerin bir sonucu olarak da yenilenen bir süreçtir. Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri merkezli 7,7 ve 7,6 şiddetinde iki deprem yaşanmıştır. Türkiye'nin 10 ili bu depremlerden ciddi olarak can ve mal kayıplarıyla olumsuz etkilenmiş ve bu iki büyük depremin ulusal düzeyde yıkıcı etkileri hala devam etmektedir. Böyle bir afet karşısında can kayıplarını ve yaralanmaları en az seviyeye indirmek ve afet bölgelerinde kısa sürede normal hayata dönebilmek için etkili bir afet yönetimine ve acil yardım organizasyonuna ihtiyaç vardır (Coşkun ve Büyüksaraç, 2021). Acil müdahale olarak şu anda birçok kurum ve kuruluşu bağlı acil yardım arama ve kurtarma ekipleri enkaz altındaki vatandaşlara kritik sürede kurtarmak,

yaralıları tedavi etmek, afetten etkilenen insanların beslenme, barınma, ısınma, haberleşme, güvenlik ve psikolojik destek gibi temel acil ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla büyük bir özveri ile görev almaktadır.

Depremzedelerin acil müdahale ve bakımları devam ederken, bu bireylerin fiziksel yaralanmalarının yanısıra depremi tüm yıkıcılığı ve dehşeti ile deneyimlemiş oldukları, çoğunun saatlerce hatta günlerce enkaz altında kurtarılmayı beklediği, yakınlarının ölümüne tanıklık ettikleri acı bir gerçektir. Depremzedelerin birçoğunun tıbbi tedavileri sürerken, bir kısmı temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşama tutunabilmek için mücadele vermektedir ve bu süreçte depremin psikososyal etkileri giderek belirginleşmektedir. Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde daha önce deprem ile ilgili yapılmış nitel çalışmaların depremden sonraki geç dönemde depremzedelerin deneyimlerini incelediği görülmüştür. Bu çalışmalarda depremden sonraki erken dönemde saha çalışması ile depremde enkaz altında kurtarılmayı beklemiş ya da depremden hiç zarar görmemiş depremzedelerin deneyimlerini karşılaştırılmadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, deprem bölgesinde aktif olarak en önde görev yapan arama-kurtarma ekiplerinin bu süreçteki yaşadıkları deneyimleri derinlemesine inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır.

Buradan yola çıkarak ve her bir afetin bir diğerinden farklı sonuçları da ortaya çıkardığı göz önüne alınarak Şubat 2023'te Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu Fay hattından kaynaklı meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenen gerek göçük altındaki bireylerin gerekse sağ kurtulan bireylerin yaşadıklarını anlamak ileride yaşanabilecek diğer afet durumlarında önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bir diğer taraftan da afet durumunda bölgeye gelen ve yardım eden kurtarma ekiplerinin de görüşlerinin afetzedelerin görüşlerine ek olarak değerlendirilmesi her iki tarafın bakış açılarını anlamak ve sürecin daha sağlıklı yürütülebilmesine ışık tutmak için oldukça önem arz etmektedir. Hafızada bozulma ve anlık olayı hatırlamada zamansal kayıplar olabileceği için bu çalışmanın akut dönemde yapılması elzemdir. Bununla birlikte, çalışma sonucunda elde edilen veriler ulusal afet önleme ve müdahale eylem planının hazırlanmasına da rehberlik edebilir.

Bu kapsamda projenin hedefleri aşağıdaki gibidir:

1. Enkazda kalan ve depremde yaralanmayan afetzedelerin bakış açısıyla deneyimlerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesi
2. Sahada aktif olarak deprem arama-kurtarma ekibinde görev yapan bireylerin bakış açısıyla deneyimlerinin belirlenmesi
3. Depremzedelerin ve arama-kurtarma ekiplerinin gereksinimlerine yönelik erken dönem ulusal eylem planlarının oluşturulması
4. Çalışma sonuçlarının raporlaştırılarak ilgili mercilere sunulması
5. Ulusal düzeyde hazırlanacak ulusal afet önleme ve müdahale eylem planına veri katkısının sağlanması